

FÁBIÁN GYÖRGY

A brit választási rendszer és az európai parlamenti választások*

Az európai parlamenti választási rendszer elhelyezkedése a brit választási struktúrában

Az európai parlamenti választási rendszer alakulása az Egyesült Királyságban elválaszthatatlan a hazai választási rendszer egészétől, az azzal kapcsolatos felfogástól, csak azzal együtt értelmezhető. Az 1264–1265-ös rendi országgyűlés összehívásáig visszanyúló tradicionális választási rendszer a brit többségi, Westminster típusú demokrácia fundamentumát jelenti. Azóta egyszerű többségi, egyéni kerületi választóközetekben választják a brit parlament alsóházának tagjait. Ez a mai egymandátumos változatában first past the post (FPTP, első a célvonal után) néven emlegetett rendszer olyan mélyen beágyazódott a brit tradíciókba, hogy mintegy másfél évszázad óta sikeresen ellenállt mindenféle reformkísérletnek. A rendszer azon a politikai filozófián, demokrácia-elképzelésen nyugszik, hogy a demokrácia erős, hatékony, stabil, döntésképes, tehát egypárti kormányzást, egyszerűen felelősségre vonható (leváltható) kormányt jelent. Ebben a felfogásban a képviselő területi képviselőt jelent, vagyis a választás nem pártok, csoportok vagy egyének, hanem egy meghatározott, földrajzilag körülhatárolható területi közösség képviselőjére irányul. Ez a képviselői elv a pártok megjelenése előtt gyökeresedett meg, így a pártelvűség ebbe a keretbe, tradícióba ágyazódott bele.¹ E felfogás szerint a parlament pártösszetétele, a szavazat- és mandátumarányok megfelelése (arányossága) nem érdekes, másodlagos a döntéshozatal hatékonysága, a döntéshozók azonosíthatósága, felelősségre vonhatósága mögött. A felelősségre vonhatóság és hatékony kormányzás biztosítékát jelentő választási rendszer további fő eredményeként még a választó és képviselő közötti szorosabb kapcsolatot szokták kiemelni az arányos választási szisztémákkal szemben. A tradíció és a demokrácia többségi

---

* A tanulmány az OTKA T 043209. sz. kutatási program keretében készült.

¹ A jelöltek pártállása a szavazólapon például csak a pártok kialakulása után több mint száz évvel jelenhetett meg, 1969-től.

alapú felfogása alapján e rendszer megváltozhatatlannak tűnt, ellenállt minden reformkísérletnek.

Ezt a választási rendszert ugyanakkor a XIX. század második fele óta a tömegdemokrácia, a pártok, a pártelvű képviselet megjelenésével és uralkodóvá válásával sorozatos kihívások érték. A kihívás elsősorban a társadalmi-gazdasági fejlődés és ennek politikai következményei oldaláról érte az FPTP-t, ami a Westminster típusú demokrácia egészét aláásta, működési feltételeit, és magát a rendszert is alapvetően megváltoztatta.² Erjedőben van a választási rendszert körülvevő mítosz is. Az 1997-ben hatalomra került Munkáspárti kormány ugyanis választási programja alapján fokozatosan végrehajtott, illetve napirendre tűzött egy alkotmányos-intézményi reformsorozatot, melynek része a választási rendszer megváltoztatása is, betetőzve egy – az Egyesült Királyságban rendszeridegen – országos jellegű népszavazás ígérétevel a House of Commons (Alsóház) választási rendszerét illetően. Az eddig megvalósult reformok alapján a választási rendszerben hatalmas, brit mércével mérve forradalmi jellegű változások következtek be. Ez azt jelenti, hogy az FPTP nemhogy az egyetlen, de már nem is a domináns választási rendszer az Egyesült Királyságban. Öt különböző választási rendszer van érvényben az országban. Az Észak-Írországból a helyi parlament és az Európai Parlament esetében alkalmazott single transferable vote (STV, egyéni átvihető szavazat) – arányos, többmandátumos, de nem listás, hanem egyéni preferenciákon alapuló szisztéma – és néhány helyi választáson alkalmazott más rendszer eddig kivétel volt.³ Jelenleg azonban vegyes rendszerrel választják a skót parlamentet, a walesi nemzeti gyűlést, Nagy-London Tanácsát, listás, arányos szisztémával az Európai Parlament brit képviselőit, supplementary vote (SV)⁴ a londoni és még 12 helyi polgármester választásának rendszere. Észak-Írországból a House of Commons kivételével mindenütt STV van érvényben, míg a brit alsóházba 659 egyéni körzetben választják FPTP-vel a képviselőket. A választási rendszernek ez a sokszínűsége az Egyesült Királyságban még egy évtizeddel ezelőtt is elképzel-

² Egyes szerzők már Westminster alkonyáról írnak. PIPPA NORRIS: *The Twilight of Westminster? Electoral Reform & its Consequences. Paper for presentation at the British Politics Group Panel on 25 Years in British Politics at the annual conference of the American Political Science Association, Washington DC 31st August – 2nd September 2000*: 1. p. <http://www.pippanorris.com>

³ A pártokra, pártlistára történő szavazás eddig teljesen idegen volt a brit gondolkodás számára a korábban említett történelmi-tradicionális szempontok miatt.

⁴ A supplementary vote, a Munkáspárt Raymond Plant vezette munkabizottságának 1993-as jelentésében javasolt, a világon máshol sehol nem használt rendszer, amelyben a választópolgároknak első és második preferenciát lehet megjelölni, és ha az első preferenciák alapján nincs meg az abszolút, 50 % feletti szavazattöbbsége egyik jelöltnek sem, akkor a legtöbb első szavazatot szerzett két jelölt között a második preferenciák alapján dől el a mandátum sorsa. Ez az ausztrál alsóházi alternatív szavazáshoz hasonló módszer, de ott preferenciasorrendet kell felállítani, és mindig a legkevesebb első preferenciát kapó jelölt esik ki, és annak további preferenciáit adják hozzá a versenyben maradtak szavazataihoz.

hetetlennek tűnt. Ezek közül viszont csak egy az egész országra kiterjedő listás rendszer, országos szinten csak ezen voksolnak pártlistára és nem személyre az Egyesült Királyságban (Észak-Írország kivételével). Ez az egy pedig 1999 óta az Európai Parlamentbe történő választás szisztémája. Amíg azonban eddig eljutottak, hosszú és nehéz út vezetett, a brit választási felfogás, választási tradíciók, a brit választási logika illeszkedett a legnehezebben az európai sémába.

Az Európai Parlamenti Választási Törvény létrejötte és változásai⁵

Az Egyesült Királyság 1973. január 1-én lett az Európai Közösség (Közös Piac) tagja, melynek parlamentjébe ekkor még nem közvetlenül választottak, hanem a tagállamok delegáltak képviselőket. A brit belépés után nem sokkal azonban az 1975. decemberi római csúcsértekezlet döntött az Európai Parlamentbe történő közvetlen választások kiírásáról, melyet 1978-ra tervezett. Ennek megfelelően 1976. szeptember 20-án az Európai Unió Tanácsa a kilenc tagállam – köztük az Egyesült Királyság – aláírásával döntést hozott a választás megtartásáról. Az első közvetlen választásra azonban csak 1979-ben került sor. A halasztás nem kis mértékben a brit ellenkezés hatására következett be. Az első pillanatban megmutatkozott tehát, hogy a választás kérdésében a britek nehezen tudnak illeszkedni a többi tagállam egymástól ugyan eltérő, de a választásról vallott felfogást és rendszereik alapvető vonásait illető (arányos, többmandátumos, pártlistás stb.) közös elveihez, gyakorlatához.⁶

A brit kormány 1976 májusában vizsgálóbizottságot alakított a közvetlen választás módjának kialakítására. A bizottság javaslata az FPTP alkalmazása volt az euroválasztásokon is. Ez a jelentés azonban nem került a parlament elé.⁷ Az 1977 áprilisában kiadott Fehér Könyv viszont az arányos, listás rendszert javasolta, regionális, nyitott listával. A régiók a létező gazdasági tervezési régiók lettek volna. Harmadik lehetőségként felmerült az STV is: A kormány törvényjavaslata alternatívát tartalmazott, nyitva hagyta az FPTP és a Fehér Könyv által javasolt arányos képviseleti, regionális lista alternatíváját, bár az utóbbit javasolta, de a törvényjavaslat záradékában szerepelt, ha azt nem fogadják el, FPTP lesz az európai parlamenti választáson is. Miután azonban mind a Kon-

⁵ Elfogadása idején a törvény az Európai Közegyülési Választási Törvény nevet viselte, mivel az Európai Parlament elnevezés jogilag csak 1986-ban került bevezetésre, az Egységes Európai Okmánnyal, de az 1978-as törvényt is így nevezik ettől kezdve.

⁶ Ebben kivétel Franciaország és Írország, előbbiben kétfordulós egyéni kerületi, egymandátumos, utóbbiban STV a hazai rendszer. Franciaországban azonban vannak hagyományai a listás rendszernek is, a listaellenességnek nincsenek olyan történelmi-társadalmi gyökerei, mint az Egyesült Királyságban, az ír rendszer pedig nem listás ugyan, de többmandátumos. Így e két országban nem volt olyan éles a hazai és az alakuló európai választási folyamat szembenállása.

⁷ OONAGH GAY: *The European Parliamentary Elections Bill* (Bill No 4 of 1998-9). Research Paper 98/102: 7. p. House of Commons Library. <http://www.parliament.uk>

zervatív Párt, mind a Munkáspárt megosztott volt a kérdésben, szabad kezét adott képviselőinek a szavazásban. Így a kormány javaslatát a Ház 1977. december 13-án elvetette, a listás rendszer kimaradt a törvényből, és maradt az FPTP. A parlamenti vitát a listás választás bírálata uralta, nem támogatták azt a rendszert „amit egy liberális professzor talált ki Finnország erdeiben”.⁸ Még a liberális képviselők is csak a második legjobb megoldásnak tartották a pártlistás rendszert, a Skót Nemzeti Párt pedig az alternatív szavazási szisztémát támogatta.⁹ Az 1978-as Európai Parlamenti Választási Törvény tehát relatív többségi, egymandátumos, egyéni kerületi rendszert határozott meg Nagy-Britannia európai képviselőinek megválasztására.¹⁰ A törvény szerint a választójogot mindenki megkapja, aki a hazai választáson jogosult részt venni. A hazai választásokhoz képest kiterjesztést jelent, hogy az európai választásokon a Lordok Házának tagjai is szavazhatnak. Az aktív és passzív választójog alsó korhatára 18, illetve 21 év, mint az általános parlamenti választásokon. A választás napja 1935 óta hagyományosan csütörtök a szigetországban, és az európai választásokat is ezen a napon tartják. A maastrichti szerződésben elfogadott európai állampolgárság következtében az 1994-es European Parliamentary Elections Regulation pedig az uniós állampolgároknak is lehetővé tette az aktív és passzív választójog gyakorlását az Egyesült Királyságban.¹¹ Mivel az összes többi tagállam arányos listás rendszert fogadott el – Írország STV-je kivételével –, ezért éles ellentét állt fenn a brit rendszer, valamint az így választott képviselők „politikai státusa” és a többi tagállam rendszere és képvisellete között.

Az egyéni kerületi rendszerekben rendkívül fontos a választókerületek összeállítás, határainak meghúása. A törvény európai választási körzeteket állított fel a 81 képviselő megválasztására. Angliában 66, Skóciában 8, Walesben 4 európai képviselőt választókerület jött létre, míg Észak-Írország három képviselőjét egy körzetben STV-vel választják. A törvény Parlamenti Határmegállapító Bizottságok megalakításáról is döntött (ilyen külön van angol, skót és walesi viszonylatban), amennyiben szükséges felülvizsgálni a körzethatárokat. Az 1978-as döntés alapján egyetlen westminsteri választókerületet sem lehet felosztani úgy, hogy egy része az egyik, más része pedig egy másik európai választókerületbe tartozzon, vagyis több westminsteri körzetből állítottak össze egy európai választókerületet. Az 1990-es évtized elejére viszont a westminsteri körze-

⁸ OONAGH GAY: i. m. 13. p.

⁹ MARK HAGGER: The UK: The Reluctant Europeans. In: Valentine Herman-Mark Hagger (eds.): *The Legislation of Direct Elections to the European Parliament*. 1980: 226. p.

¹⁰ Miután Észak-Írországban más a rendszer, ezért a Nagy-Britannia elnevezést használjuk.

¹¹ Az 1978-as törvényt egyébként 1981-ben, 1993-ben, 1999-ben és 2002-ben módosították, emellett más törvények is tartalmaznak az EP választásokkal kapcsolatos szabályokat, mint például a The European Parliamentary Elections Regulations és a Representation of People Act néven szereplő rendelkezések.

tek határai jelentősen átrajzolódtak, a körzetek száma is nőtt, így szükségessé vált az európai körzetek felülvizsgálata is.¹²

Az Európai Parlament 1979-et követően többször tett komoly erőfeszítéseket, készített javaslatokat a Római Szerződésben előírt egységes választási eljárás bevezetése érdekében. Ez legerőteljesebb a brit európai parlamenti választási rendszert érintette volna, nem véletlen tehát, hogy erősen érdekeltnek lévén a brit kormány és parlament is foglalkozott a kérdéssel. 1982-ben a Lordok Háza Vizsgálóbizottságot állított fel az Európai Közösségek jelentéséről, amely megvitatta az Európai Parlament Seitlinger jelentése¹³ alapján készült rendelettervezetet. A Bizottság az 1977-es Fehér Könyv javaslatát tette magáévá, mondván, hogy csak a nyitott listás szavazás felelne meg a Seitlinger javaslatnak. Miután a Miniszterek Tanácsa nem fogadta el a Seitlinger javaslatot, nem volt következménye a brit bizottsági javaslatnak sem. Az 1989-es választás után az Európai Parlament ismét napirendre tűzte a témát, de 1990 januárjától 1993 márciusáig tartott, amíg a de Gucht jelentést elfogadták. Ez egy óvatos megközelítése volt az egységes választási eljárásnak, fokozatosan kívánta harmonizálni a választási rendszer alapjait, összhangban az egyre inkább teret nyerő szubszidiaritás elvével, kezdve azokkal a kérdésekkel, amiben már konszenzus van, későbbre hagyva a vitás ügyeket. Ami Nagy-Britanniát érinti, az eredeti javaslat, amely úgy szólt, hogy legalább fele-fele arányban kell egyéni kerületi és listás képviselőket választani, 2/3–1/3 arányra enyhült az egyéniek javára végső változatban. Ezzel kapcsolatban a riportőr de Gucht kijelentette: „megpróbáltam a britek számára olyan nehézé tenni a javaslat elutasítását, amennyire csak lehetséges”. A Guardian című angol lap, amely idézi ezt a mondatot, mégis „Nyomás a PR érdekében (proportional representation, arányos képviselőlet) az európai választásokon” címmel közöl cikket az elfogadott jelentésről.¹⁴

Ezzel párhuzamosan az Egyesült Királyságon belül is erősödött a nyomás a PR bevezetésére az európai választásokon. 1990-ben a Lordok Házában egy liberális demokrata lord benyújtott egy Európai Parlamenti Választási Reformtörvényt, amely STV-t javasolt Angliában kilenc, Skóciában és Walesben egyegy körzettel.¹⁵ A javaslatot ugyan a Lordok Háza elfogadta, de tovább nem jutott. A Liberális Demokrata Párt az Európai Bírósághoz is fordult az egységes választási procedura ügyében, az Európai Parlament elmarasztalását kérve

¹² Az akkor már 71 angliai európai körzetből 70 nem felelt meg a törvénynek, amennyiben egy westminsteri körzet két vagy több európai körzet között volt felosztva.

¹³ Az Európai Parlament 1982 márciusában fogadta el a riportőrjéről elnevezett Seitlinger jelentést, amely többmandátumos, arányos, nyitott listás rendszert javasolt d'Hondt mandátumelosztással az egységes európai parlamenti választás szisztémájaként.

¹⁴ OONAGH GAY: i. m. 15. p.

¹⁵ Uo. 18. p.

emiatt.¹⁶ A Munkáspárt munkabizottsága 1993-ban szintén javaslatot tett az arányos rendszerre, a regionális listás rendszert preferálva a vegyes rendszerrel szemben. A javaslat szerint a szavazók választhattak, vagy a listára vagy preferenciájuk megjelölésével a listán szereplők valamelyikére voksolhatnak. A Munkáspárt kongresszusa a Bizottság javaslatát elfogadta. A párt 1997-es választási programja és a Munkáspárt és a Liberális Demokrata Párt Közös Tanácsadó Bizottságának 1997. március 5-i jelentése regionális listás választást tartott szükségesnek az európai választásokra. Az azonban a választási győzelem után is kérdéses volt, hogy időben el tudják fogadtatni és bevezetni már az 1999-es választáson, tekintettel a hosszú és bonyolult brit parlamenti procedúrára. 1997. július 17-én viszont a belügyminiszteren keresztül a kormány a választási programra hivatkozva elkötelezte magát az 1999-es bevezetés mellett.

Az 1997–98-as ülésszakon a 65-ös szám alatt került megvitatásra az 1976-os Európai Parlamenti Választási Törvény módosítása. A javaslat szerint az európai parlamenti választókerületek megszűnnének, Észak-Írország megőrizné az STV-t, Skócia és Wales egyetlen választókerületben választaná a maga 8, illetve öt képviselőjét, míg Angliában kilenc régió jönne létre, régióként 6-11 közötti mandátummal. A régiókat az 1994-ben felállított Regionális Kormányzati Hivatalok területi illetékessége alapján állítanák fel, kivéve a Merseyside és North West régiókat, melyeket egy választási régióba vonnának össze. Megszűnne a Parlamenti Határmegállapító Bizottságok szerepe is az európai parlamenti választási körzetek vonatkozásában, a belügyminiszter tehetne javaslat az esetleges módosításra a regionális körzetek közötti mandátumarányokat illetően. A lista zárt, a mandátumelosztás pedig d'Hondt legmagasabb átlag formula lenne. A választáson regisztrált pártok és egyéni jelöltek is indulhatnak. A lista-indításhoz 5000 font kauciót kell letenni, ami azonban visszatéríthető megfelelő eredmény, azaz 2,5 % regionális szavazat elérése esetén. (Eddig 1000 font volt és ezen kívül az adott régióban 30 aláírás összegyűjtése is kellett az induláshoz.)

A törvényjavaslat fogadtatása alapvetően pozitív volt, bár a Munkáspárton belül is voltak – nem is kevesen, csoportot is alakítva – hívei az FPTP-nek. A legerősebb kritika azonban a zárt listával szemben nyilvánult meg, mind a parlamenten belül (Munkáspártiak is és a Liberális Demokraták), mind a parlamenten kívül (Charta 88 és Választási Reform Társaság).¹⁷ A Liberális Demokraták a belga nyitott listás rendszer javasolták, amit azonban a kormány nem támogott. Úgyis elvetette a kormány a módosított Sainte-Laguë mandátumelosztási módszerre tett liberális képviselői javaslatot, ami arányosabb, a kisebb pártok számára kedvezőbb mandátumelosztást eredményezett volna. A zárt

¹⁶ A Bíróság eljárási probléma miatt nem hozott döntést, ugyanis párt nem fordulhat az Európai Bírósághoz.

¹⁷ A Charta 88 csoport 1988-ban közzétett liberális alkotmányos-intézményi reformtervezetről kapta nevét, míg a Választási Reform Társaság 1884 óta létező tudományos társaság.

listát például az egyszerűsége miatt preferálták, mondván, hogy a brit választó hozzá van szokva az egyszerű döntéshez a szavazólapon, és nem tudna mit kezdeni egy preferenciális, nyitott listás szavazási móddal.

A parlamenti és parlamenten kívüli vita alapján úgy tűnt, hogy többséget kap a nyitott lista. Az Alsóházban a zárt és a nyitott belga típusú lista, míg a Lordok Házában a nyitott lista finn és belga változata volt az alternatíva. Az egyet nem értés miatt a törvényjavaslat nem került elfogadásra az ülésszakon, hanem az 1998–1999-es ülésszakon 4-es számmal jelzett törvényként került megvitatásra. Az idő sürgetett, mivel 1999. január közepéig döntést kellett hozni, királyi jóváhagyással együtt, hogy új választási rendszerrel történhessen az 1999-es EP választás. A Lordok Háza hatszor vetette el a javaslatokat, ami végül 1999 januárjában lett törvény. A várakozással ellentétben az eredeti, zárt listás javaslatot fogadta el az Alsóház. Az elfogadott törvény alapján 1999-ben a britek először választottak országos méretekben pártok és nem egyéni jelöltek között. Ettől kezdve a brit európai parlamenti képviselők nem választókerületük, hanem a régió képviselői, ami pozíciójukat, státusukat teljesen eltérővé teszi a hazai parlamenti képviselőtől.

A választási rendszer fontos része a körzeti magnitúdó, azaz a körzetben megválasztott képviselők száma. Ez az eddigi egyről az új rendszerben átlagosan hétre változott, ami pozitív hatással volt az arányosságra. Ezzel együtt az Egyesült Királyság az alacsony magnitúdójú (2–10) országok közé tartozik, ami negatív hatással van az arányosságra.

Az Európai Parlament jóváhagyása után az Európai Unió Tanácsa 2002-ben módosította 1976-os döntését, egy lépést előrehaladva a választást illető közös alapelveket illetően. Eszerint az európai választást listás vagy STV rendszerben kell lebonyolítani, a tagállamok előnyben részesíthetik a preferenciális szavazást, a választókerületeket különböző módokon állíthatják össze nemzeti sajátosságait figyelembe véve, nem sértve a választás arányos jellegét, választási küszöb alkalmazható, de az nem lépheti túl az 5 %-ot. Egyéb kérdésekben a tagállamok nemzeti eljárásaikat alkalmazhatják, a sajátosságokat figyelembe véve, az arányos jelleg veszélyeztetése nélkül. Ez olyan döntés volt, amely a britek számára is elfogadható volt, és nem kívánt komolyabb változásokat a brit európai parlamenti választási törvényben. Ez két következménnyel járt csak az Egyesült Királyság esetében, az egyik Gibraltár ügye, a másik pedig, hogy 2009-ig meg kell oldani a kettős mandátum kérdését, mert addig kaptak derogációt a hazai és európai parlamenti tagság összeférhetetlenségi szabálya alól. Ez a Lordok Házának tagjait érinti, akiknek európai parlamenti képviselőt meg kell oldani, de ez nehéz a Ház összetétele miatt, idő kell, amíg a Lordok Háza folyamatban lévő reformjának második lépcsőjével megvalósul, hogy az örökletes és az élethossziglan kinevezett lordok közül is csak a maguk közül választottak lesznek a Lordok Házának tagjai, és így lehetnek európai parlamenti képviselők is a lordok közül, akik nem tagjai a Háznak. Ezt 2009-ig kell megoldani, addig mentességet kaptak.

Két vonatkozásban az 1999-es törvényt viszont már a 2004-es választásra módosítani kellett 2002-ben. Egyrészt az Emberi Jogok Európai Bíróságának Gibraltárral kapcsolatos döntése miatt a Matthews versus United Kingdom ügyben, másrészt pedig mivel a nizzai szerződés és a bővítés következtében a brit EP képviselők száma 78-ra csökkent, a mandátumok választókerületi elosztását kellett újraszabályozni.¹⁸ Az Emberi Jogok Európai Bírósága ugyanis kötelezte az országot, hogy tegye lehetővé a gibraltári választópolgárok részvételét az európai választásokon. Ez nagyjából 17.000 választópolgárt jelent. Ezek számára külön választókerületet nem lehetett felállítani kis számuk miatt – egy angol átlagos európai parlamenti választókerület 3,7 milliós –, így valamelyik angol választókerületbe kellett őket besorolni. Ez megtörtént, a South West európai választási körzethez tartoznak, és a Political Parties, Elections and Referendums Act 2000 hatályát rájuk is kiterjesztették. A brit képviselői létszám csökkenése miatt, Észak-Írország és két angol regionális választókerület kivételével kilenc körzetben 1–1 mandátummal csökkentették a betöltendő képviselői helyeket, így Anglia 64, Skócia 7, Wales pedig 4 helyre jogosult. A mandátumszám így 3–10 közötti az egyes körzetekben, az átlagos körzeti magnitúdó pedig 6,5-re csökkent, ami azt jelenti, hogy a választási rendszer e fontos elemének változása negatív hatással lehet a brit euroválasztások amúgy is alacsony szintű arányosságára, egyéb tényezők változatlansága esetén.

Európai parlamenti választások az Egyesült Királyságban (1979–1994)

Az Egyesült Királyság 1979-től 1989-ig 81 képviselőt küldhetett az Európai Parlamentbe, az 1992-es edinburghi csúcsértekezlet döntése alapján 1994-től kezdve viszont 87-t. Anglia öt, Wales pedig egy pluszhelyet kapott. A négy országrész közötti elosztás egyébként torzít, Wales és Észak-Írország túlreprezentált az öt, illetve a három képviselővel. Az egy európai képviselőre jutó választópolgár 1999-ben Walesben 400.000, Észak-Írországban 445.000, míg az országos átlag 511.000, Skóciában és Angliában 500.000 körüli, illetve jóval fölötte volt.¹⁹

A kampány szerepe az euroválasztásokon még fontosabb, mint az egyéb választásokon, mivel az érdekeltség tudatosítása, a mozgósítás sokkal nehezebb, mint a hatalomról döntő választásokon. Különösen így van ez az Egyesült Királyságban, ahol Európa, az Európai Unió és annak parlamentje tengerentúlinak számít, az európai dimenzió háttérbe szorul a Nemzetközösség, a volt gyarmat-

¹⁸ Mivel a brit képviselet pontos számát csak a 2002 végi koppenhágai csúcs határozta meg, a törvénymódosítás csak a változtatás jogi kereteit szabályozta, anélkül, hogy a pontos változtatást megette volna.

¹⁹ RICHARD CRACKNELL & BRYN MORGAN: European Parliament Elections – 1979 to 1994. Research Paper 99/57: 19. p. House of Commons Library. <http://www.parliament.uk>

birodalom, a világ többi része mögött. Az európai választási kampányok az Egyesült Királyságban gyengébbek, színtelenebbek, mint a hazaiak, a pártok kisebb jelentőséget tulajdonítanak neki, kevesebb pénzt szánnak rá. A kampány nemzeti politikai téren folyik, összekapcsolódik az otthoni politikai napirenddel. A kampány fő témái nem az európai ügyek, nem különböző európai alternatívák csapnak össze, annál is inkább mert az európai kérdéseket illetően nem a két nagy párt között, hanem a pártokon belül van a megosztottság. A pártokon belüli megosztottság miatt a kampányok nem is tudtak az európai ügyekről szólni. A kétpártrendszerű, szembenálló (adversary) politika körülményei között a kampánytémák még inkább a hazai politikáról szólnak, mint a konszociációs, konszenzusos demokráciákban. A 2001-es általános választás után létrehozott Független PR Bizottság jelentése megállapítja: az 1999-es választási kampány – a korábbiakhoz hasonlóan – csaknem eseménytelen volt. Sem a média, sem a pártok nem mutattak túl nagy érdeklődést iránta.²⁰ Az 1999-es választáson azonban bizonyos változás megfigyelhető, amennyiben az európai ügyek nagyobb hangsúlyt kaptak, mint korábban, a pártok közötti különbségek az európai integráció kérdésében markánsabban kirajzolódtak. Ennek oka az integráció előrehaladása, az integráció mélyítésével, az euró bevezetésével, az európai intézmények reformjával kapcsolatos pártok közötti ellentétek hangsúlyozottabb megjelenése. A Liberális Demokraták európai alkotmányt, az euró bevezetésével kapcsolatos minél korábbi népszavazást, az Európai Parlament megerősítését képviselték. A Konzervatív Párt az euró bevezetése, a szorosabb pénzügyi integráció ellen lépett fel. A Munkáspárt a szokásos „félszívű” felemás álláspontot képviselte az euró kérdésében: „csatlakozás akkor, amikor eljön az ideje”.²¹ Az EU bővítését és az Európai Bizottság reformját viszont támogatták. A listás választások a kis pártok esélyeit növelte, és esetükben az európai ügyek nagyobb hangsúlyt kaptak, mivel a hazai választásokon esélytelenek. A Függetlenségi Párt határozott EU ellenességgel, az euró elvetésével, sőt az EU-ból való kilépés hangoztatásával lépett fel, így kívánva megszerezni az integrációt ellenzők szavazatait. A Zöldek szintén az euró bevezetése ellen léptek fel, de támogatták az intézményi reformokat, az Európai Parlament nagyobb szerepét. A Skót Nemzeti Párt és a Plaid Cymru támogatta az eurót, az intézményi reformokat.

Ami a politikai kontextust, a pártok európai választásokhoz való viszonyát illeti, 1979-ben a Konzervatív Párt egységesebb volt az európai ügyekben, mint a Munkáspárt, ugyanakkor a brit nemzeti érdekek védelmét az integrációban hangsúlyozottabban képviselte. Az euroválasztásoktól való idegenkedést még fokozta, hogy a pártok és a társadalom is kifáradt a májusi általános választás

²⁰ Changed Voting Changed Politics: Lessons of Britain's Experience of PR since 1997. Final report of the Independent Commission to review Britain's Experience of PR Voting Systems. March 2004: 71. p. <http://www.prcommission.org/>

²¹ Uo.

kormányváltást okozó kampányában, politikai harcaiban, az új kormány megalkotása is elvonta a figyelmet az európai parlamenti választásoktól.²² 1984-ben a thatcherizmus fénykora, 1989-ben már a hanyatlása határozta meg a politikai arénát, a két nagy párt európai attitűdjének alakulását. Mindkét pártban erősödni látszott a proeurópaibb irányzat, főleg a Munkáspártban, de változatlanul erős a szorosabb integrációt ellenző euroszeptikus attitűd, továbbra sem Európáról szól a választás. Az 1994-es választást a két nagy párt vezetőjének kérdése árnyékolta be, vonta el a pártok és a társadalom figyelmét az európai választásról. 1999-ben az intézményi reformok, a Lordok Házának reformja, az első skót és walesi parlamenti illetve nemzetgyűlési választások foglalták le, jellemezték a politikai színteret, vonták el a pártok figyelmét az európai választásokról, illetve terelték a nemzeti politika keretébe. A választást a szokásosnál is jobban háttérbe szorította a koszovói háború.

Az európai választásokat és azok eredményeit nagymértékben befolyásolja, hogy az hogyan illeszkedik a választási folyamatba, időben hol helyezkedik el a hazai választások között. Az 1979-es választás ugyanabban az évben zajlott le, mint a hazai parlamenti választás, utóbbi egy hónappal előzte meg az euroválasztást. Nem meglepő tehát, hogy a választási eredmények nem sokban különböztek, a Konzervatív Párt az alsóházba 43,87, az EP-be 51 % szavazatot kapott, míg a Munkáspárt 36,94 illetve 37 %-ot ért el.²³ Az 51%-os szavazataránnyal azonban a konzervatívok a mandátumok 74 %-ához (60 mandátum) jutottak. Az ezt követő három választás közül az első (1984) egy évvel követte a hazai választási évet (1983). A kormányzó konzervatívok mindkét választáson hasonló eredményt produkáltak, 41 illetve 42,43 %. A Munkáspárt viszont lényegesen jobban szerepelt az Európai Parlamentet, mint a hazait illetően, 37, illetve 27,57 %-kal. Ez már jelezte a tendenciát, hogy a brit euroválasztások a kormányzat teljesítményéről szóló népszavazásnak tekinthetők, habár ekkor ez még csak az ellenzék erősödésében érzékelhető, valószínűleg a két választás között eltelt rövid időnek is köszönhetően. Az ezt követő két választás viszont már igazi félidős választás volt, az 1989-es az 1987 és 1992 közötti, az 1994-es pedig az 1992 és 1997 közötti általános parlamenti választás félidejében. Ennek megfelelően 1989-ben az ellenzéki Munkáspárt győzött 40 %-kal a hazai 30,83 %-kal szemben, 1994-ben szintén, 44 %-kal a hazai 34,39 %-kal szemben. A hatalmon lévő konzervatívoknál fordított a helyzet, az EP választáson 35, illetve 28 %-ot szereztek, míg a hazain 42,30, illetve 41,93 %-os eredményt értek el. Az ellenzékben lévő párt ezen a két választáson 10 %-kal több szavazatot kapott, mint a hazain, míg a kormánypárt 7, illetve 12 %-kal kapott kevesebbet

²² LACZKÓ TUKA ÁGNES: *A „Kis Európától” a tizenketek közösségéig*. Pécs, 1999. 140–141. p.

²³ Az eredmények csak Nagy-Britanniára vonatkoznak, miután Észak-Írország más választási rendszerben választ külön európai választási körzetet alkotva, és a brit pártok általában nem indulnak Észak-Írországban.

az EP választáson. A választók tehát a félidős választásokon Nagy-Britanniában másképp szavaznak az európai, mint a hazai választáson. A brit kétpártrendszer körülményei között egyértelmű a félidős választások népszavazás jellege, a választók könnyen adnak le proteszt szavazatot a kormány ellen félidőben, de a hatalomról döntő szavazáson, a Westminster többségéről már más szempontok alapján döntenek. Az eredmények ilyen alakulását persze a választási részvétel is befolyásolja, mivel az EP választáson jóval kisebb a részvétel, és inkább a proteszt szavazók, mint a kormány szavazók vesznek részt az eredmények tanúsága szerint. Nem valószínű ugyanis a brit választói magatartás ismeretében – bár a választói volatilitás, változékonyság Nagy-Britanniában is nő – hogy tömegesen lennének olyanok, akik 1987-ben a konzervatívokra, 1989-ben a Munkáspártra, 1992-ben pedig ismét a konzervatívokra adták le voksukat.

Másképp alakult a helyzet az 1994-es félidős választást illetően. 1997-ben ugyanis a 18 éves konzervatív kormányzást követően a Munkáspárt a félidős EP választás után a hazai választást is elsöprő fölényrel nyerte meg 43,21 %-kal a 30,69 %-ot elért konzervatívok előtt. Ekkor tehát nem a félidős jelleg, hanem egy tartósabb választói fordulat figyelhető meg, a konzervatív kormány népszerűtlensége, hosszú ideig tartó kormányzási periódusa miatt. Egy 1994-es felmérés szerint az 1992-ben a konzervatívokra szavazók 26 %-a mondta, hogy 1994-ben más pártra fog szavazni, 11 %-uk a Munkáspártra,²⁴ ami az országos választásig kitartó trendre utal. Ez azonban kivételesnek tekinthető, mert az 1999-es európai választáson ismét a félidős jellegre korábban jellemző vonások jelentkeztek, amennyiben az ellenzéki konzervatívok nyertek, viszont a 2001-es hazai voksolás 1997-eshez hasonló méretű munkáspárti győzelmet hozott.²⁵ Ebben azonban már szerepet játszott az új választási rendszer is, ettől kezdve ugyanis eltérő a két választási szisztéma.

Az 1979–1994 közötti négy választás érdekessége, hogy a Munkáspárt minden választáson növelte EP képviselőinek számát, 17-ről 1994-ben 62-re, míg a Konzervatív Párt esetében fordított a trend, választásról választásra csökkent képviselőinek száma, a kezdeti 60-ról 1994-ben 18-ra. A két nagy párton kívül a Liberális Demokraták csak 1994-ben tudtak képviselést szerezni, akkor mindjárt két mandátummal, valamint a Skót Nemzeti Párt tudott egy, illetve 1994-ben két képviselőt bejuttatni az Európai Parlamentbe. A választási rendszer torzító hatását mutatja, hogy a konzervatívok a liberálisok szavazatarányának kevesebb, mint kétszeresével nem kétszer annyi, hanem kilencszer annyi (18) mandátumot szereztek.

Az európai parlamenti választási részvétel az Egyesült Királyságban az első választástól kezdődően rendkívül alacsony, a négy választáson átlagosan 34,2 %, míg az átlagos részvétel uniós szinten 59,8 %. Az európai választások másodrendű jellegét itt minden más országénál erőteljesebben tükrözik a részvételi

²⁴ ROGER MORTIMORE: Great Britain. *Electoral Studies*, 1994, vol. 13, no. 4. 341–343. p.

²⁵ Az 1999-es választás részletesebb elemzésére később kerül sor.

adatok is. Az EU átlag az öt európai és az 1990-es évek hazai választásain való részvételi különbséget illetően 20,6 %.²⁶ Az Egyesült Királyságban a hazai választások átlagos részvételi aránya 1979 és 1997 között 74,6 %, vagyis 40 % a különbség. Ezek az adatok jelzik az angol társadalom és a politika, a pártok, a kampányok európai attitűdjének gyengeségét, és azt is, hogy a többségi Westminster modellhez idomuló választási rendszer nehezen illeszthető az európai választások keretébe. Az európai identitás messze a leggyengébb az Egyesült Királyságban, egy felmérés szerint a lakosság 59 %-a elutasítja azt, és csak nagyon kevesen fogadják el.²⁷ A brit társadalom kevésbé informált az európai ügyekről, kevésbé hisznek abban, hogy az EU tagságból előnyük származik és hogy az EU döntései az ország érdekeinek megfelelőek.

Az 1999-es választás

Az 1999-es, az új választási rendszerrel megtartott választás volt az első országos szintű voksolás, amelyen nem egyéni jelöltre szavaztak, és amellyel a brit EP választások szinkronba kerültek az EU többi tagállamának választási rendszerével. A módosított törvény terminológiai változásokat is bevezetett. Ettől kezdve az európai parlamenti képviselő helyett az európai parlamenti tag (Member of European Parliament) kifejezést használják, amellyel az Európai Parlamentnek és tagjainak is a növekvő szerepét akarják érzékeltetni.²⁸ A listás választás bevezetésével az európai választókerületek helyett az európai választási régió kifejezés szerepel.

A választási eredmények az új rendszerrel is igazi brit félidős választást mutattak, a kormányzó Munkáspárt szavazataránya 28 % volt, szemben a hazai 1997-es 43,21 és 2001-es 40,67 %-kal. 1994-es európai mandátumaiból 33-at veszített el. Ebben a választási rendszer nem játszott szerepet, ugyanis a régivel is csak 30 mandátumot szerzett volna.²⁹ A Konzervatív Párt 35,6 %-os eredményt ért el, 4–5 %-kal szerepelt jobban, mint 1997-ben és 2001-ben, viszont megduplázta európai parlamenti képviseletét (18-ról 36-ra). Az egyéni kerületi rendszerben 49 mandátumhoz jutottak volna, az aránytalanságot tehát az ő esetükben csökkentette a listás szisztéma, de így is, mint ellenzék, megnyerték a félidős voksolást.

A legnagyobb nyertese az arányos listás rendszernek a brit pártpalettán szereplő több kisebb párt lett, melyeket legjobban sújtott az FPTP. A Liberális Demokraták tíz, a Skót Nemzeti Párt két helyet szerzett, és először jutott be az

²⁶ International IDEA. http://www.idea.int/voter_turnout/voter_turnout_pop9.html

²⁷ JEAN BLONDEL, RICHARD SINNOTT and PALLE SVENSSON: *People and Parliament in the European Union*. Oxford, Clarendon Press, 1998: 195. p.

²⁸ Ez a maastrichti szerződésben szereplő új elnevezés, tehát nemcsak brit változás.

²⁹ Bryn Morgan & Richard Cracknell: *Elections to the European Parliament – June 1999*. Research Paper 99/64: 7. p. House of Commons Library. <http://www.parliament.uk>

Európai Parlamentbe a walesi Plaid Cymru, rögtön két képviselővel, és két olyan párt, amely a hazai parlamentben még sohasem tudta képviseltetni magát: a Zöld Párt két, az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja pedig három képviselővel.

Az 1999-es választás új helyzet elé állította a pártokat is, többek között a lista összeállításával, annak módjával kapcsolatban. Ez mindegyik pártban nehézségek közepette zajlott, mivel a zárt lista megnövelte a pártelitek szerepét a lista összeállításában, kiélezte a pártokon belüli ellentéteket. Ez különösen a Munkáspártban okozott problémákat. A jelölést a pártok választókerületi testületei végezték, a végleges listát és a lista sorrendjét az országos regionális vezetőségek és a tisztségviselők testülete állította össze. A Konzervatív Párt regionális szinten választott ki jelölteket egy előzetes jelöltlistáról, a lista tagsági szavazás alapján vált véglegessé. Ugyanez a módszer a Liberális Demokrata Pártnál, a Skót Nemzeti Pártnál és a walesi Plaid Cymru esetében is. A 2004-es választásra a Munkáspárt is változtatott, nagyobb szerepet biztosítva a tagságnak a lista összeállításában, bevezette a regionális szintű tagsági szavazást.

Miután a brit választó a first past the post miatt jelöltközpontú, a listát is személyre való szavazásra használja fel, amit az 1999-es választás tapasztalatai mutatnak. Például három jelölt, akik nem kerültek fel a Munkáspárt listájára, függetlenként indulva jelentős számú szavazatot szereztek.³⁰ Ezért a pártoknak nagy figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy listáik elején olyan neveket szerepeltessenek, melyek alkalmasak szavazatszerzésre. Miután a listás rendszer új, idegen a szigetországban, ez az 1999-es választáson még nem teljesen érződött a pártok listáin. A kampánytevékenység és kampányköltségek országosan, választókerzetek közötti egyenlő elosztása viszont megfigyelhető volt már 1999-ben is. Ez ugyanis eltért az egyéni kerületi, egymandátumos választásokon szokásostól, ott a biztos kerzetekre kevesebb energiát és pénzt fordítanak, mint a bizonytalanokra, a kampánytevékenység és kampánypénzek megoszlása egyenlőtlen.

A listás választási rendszer bevezetése melletti egyik érv az volt, hogy az ilyen típusú rendszerek növelik a választói részvételt. Ez azonban nem igazolódott a brit európai választáson, ugyanis a részvétel tovább csökkent, 1999-ben 24 %-os volt. Ez pedig nemcsak az Egyesült Királyságban negatív csúcs, hanem az eddigi legalacsonyabb részvétel minden európai választást figyelembe véve az összes tagállamba. 1999-ben az uniós átlag 49,4 % volt, kétszer annyi, mint a briteknél. A választási részvétel a hazai választáson is drasztikusan csökkent, 2001-ben 59,38 %-os volt, tehát ez is belejátszott a példátlanul alacsony európai választási részvételbe, az új választási rendszertől való idegenkedés és a választás itt különösen erősen megnyilvánuló szekunder jellege mellett.

A kormány a részvétel növelése érdekében a 2004-es európai választást a helyi választásokkal egy időben kívánja megtartani. Ugyanilyen célból terjesz-

³⁰ Changed Voting Changed Politics: 72. p.

tett be egy olyan javaslatot, melynek értelmében négy angol régióban kísérletképpen új módon, postai úton lehessen csak voksolni, és egyszerre a helyi önkormányzati és európai képviselőkre. A helyi önkormányzati választáson 2000 óta már néhány kísérleti körzetben alkalmazták a kizárólagos postai szavazást, több más kísérlettel együtt különböző körzetekben (előrehozott szavazás, elektronikus szavazás, többféle módszert alkalmazó körzetek). A legeredményesebb kísérletnek a postai voksolás bizonyult. Az 1999-ben hagyományos módon lebonyolított szavazás 25–30 %-os részvételi aránya 2003-ban 45–50 %-ra nőtt ugyanazokban a körzetekben. Ez motiválta azt a törvényjavaslatot, amely kísérleti jelleggel lehetővé teszi az európai választáson is a kizárólagos postai voksolást, még akkor is, ha egy napon többféle választást bonyolítanak le.³¹ A Lordok Háza azonban csak a Választási Bizottság által eredetileg javasolt két régióban tartotta elfogadhatónak az új módszer bevezetését és elvetette a négy régióra tett javaslatot. A liberális és konzervatív lordok a demokráciát féltve túlságosan kockázatosnak tartották az új technika nagyobb kiterjesztésű bevezetését. Így a javaslat visszakerült az Alsóházba, ahol végül az utolsó pillanatban megszületett „Az európai parlamenti és helyi választási (kísérleti) törvény 2004”, még időben ahhoz, hogy életbe léphessen a 2004. júniusi választáson. Eszerint az alsóházi kormánytöbbség a Lordok Házával szemben a négy körzetben bevezetendő postai szavazást fogadta el, így North East, East Midlands, Yorkshire and the Humber és North West választási régiókban csak postai úton lehet szavazni 2004. június 10-én. Érdekes, hogy az alsóházi vitában néhányan a listás voksolásra történő áttérést tették felelőssé az 1999-es rendkívül alacsony részvételért, ezért az FPTP-hez való visszatérést vetették fel.³²

A brit euro-választások és az arányosság

Miután az országok demográfiai arányait az Európai Parlament összetétele nem tudja tükrözni, a reprezentativitást, a képviselet egyenlőségét, arányosságát az arányossági mutatók alapján lehet valamelyest mérni. Az Egyesült Királyság deviációs indexe az öt választás átlaga alapján 23,12 %. Ezzel a legaránytalabb eredményeket produkálta, amivel nagymértékben befolyásolta az Európai Parlament pártérvviszonyait. Ez természetesen a négy választáson alkalmazott egyéni kerületi, többségi rendszernek köszönhető. Az utolsó választáson, az arányos listás rendszerrel, a 14,3 %-os aránytalansági indexszel már a mérsékelt aránytalan kategóriába került, az arányossági mutatója tehát javult. A javu-

³¹ Ezt a Representation of the People Act 2000, amely a helyi választásokon lehetővé tette a kísérletet, nem engedélyezte azt más választásokon, illetve az egy napon tartott többféle választáson. 2001-ben ezért nem voltak a helyi választáson kísérleti módszerek, mert egyszerre tartották az általános parlamenti választással.

³² Standard Note No. 2806: The European Parliamentary and Local Elections (Pilots) Bill: recent developments. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2003/rp03-076.pdf>

lás ellenére azonban a brit európai parlamenti képviselő „representativitása” elmarad a többi tagországtól. Luxemburg kivételével – ahol csak hat európai parlamenti képviselőt választanak – minden tagállamban arányosabb eredmények születtek a legutóbbi választáson. 1999-ben a többi 14 tagállam deviációs indexe 8,6 %. A nők és etnikai kisebbségek aránya viszont nőtt 1994-hez képest, előbbieknél 19-ről 25 %-ra, utóbbiaknál egyről négy képviselőre. A nők brit európai parlamenti képviselője is elmarad azonban az EU átlagától, ami 33,7 %.³³ A 2004-ben 78-ra csökkentett brit képviselői kontingens miatt az európai választás arányossági mutatója várhatóan romlani fog.³⁴

Az európai választások alakították ki az Európai Parlament pártrendszerét. A pártrendszerrel kapcsolatban az effektív pártszámot vizsgálhatjuk európai viszonylatban is, az egyes országok képviselőinek töredezettségét mérhetjük vele és vethetjük össze a hazai parlamenti pártrendszer frakcionalizáltságával. Az Egyesült Királyság esetében a két pártrendszer nem tér el egymástól, mind az Európai Parlamentben (2,23), mind a House of Commons-ban (2,11) kétpártrendszert jelez. Hozzá kell azonban tenni, hogy ez a megállapítás csak az első négy európai választásra vonatkozóan igaz, mert az utolsó EP választáson az új rendszerben már 3,36 volt az effektív pártszám, azaz az Európai Parlament esetében megszűnt a brit kétpártrendszer, érzékelhető a listás szisztéma hatása. Ez az érték 1994-hez képest megduplázódott, akkor 1,7 volt. Az északír képviselőket is figyelembe véve tíz párt jutott európai parlamenti képviselőhez, ami brit viszonylatban, a 87 képviselőt tekintetbe véve rendkívül magas szám.³⁵ A többi 14 ország átlagától (5) azonban így is elmarad, a „representativitás” ebben a vonatkozásban is gyengébb.

A brit pártok az Európai Parlamentben

A brit választási rendszer komoly gondokat okozott az Európai Parlamentben azzal, hogy egyetlen országgént döntően befolyásolta a parlamenti erőviszonyokat. Az FPTP következtében ugyanis vagy a konzervatívok, vagy a Munkáspárt 40–60 képviselőt tudott küldeni az Európai Parlamentbe (egyetlen más ország egyetlen más pártja nem tudott ilyen nagyszámú reprezentánst bejuttatni), ezzel döntően befolyásolni tudta a parlamenti erőviszonyokat. Másrészt az egyik választásról a másikra történő nagyarányú változás a mandátumszámban – ami szintén az FPTP következménye – túlságosan egy országhoz kötötte a parlamenti erőviszonyok megváltozását.

³³ DAVID M. FARELL – ROGER SCULLY: The Election and Representative Role of MEPs. *Draft Paper for the Working Group on Democracy in the EU for the UK Cabinet Office.*

³⁴ Uo.

³⁵ A 87 képviselői helyért 41 lista indult el, ami szintén meglepően nagy szám. MARTIN HOLLAND: The 1999 European Parliament Elections. *New Zealand International Review*, 1999, vol. 24. 24–34.

1979-ben, az első parlamentben a konzervatívok 61 képviselője (egy északi, az Északír Unionista Párt képviselője is ide csatlakozott) Európai Demokraták néven három dán konzervatív képviselővel együtt az akkori parlament harmadik legnagyobb politikai csoportját alkották a kereszténydemokraták és a szocialisták mögött. A Munkáspárt a szocialista politikai csoportba lépett be, bár az európai integráció sok kérdésében különálló, tartózkodó magatartást tanúsított. Ugyanide csatlakozott az északi Szociáldemokrata és Munkáspárt egy képviselője is. A Skót Nemzeti Párt egy fővel a gaulleista csoporthoz (Európai Demokraták Szövetsége) tartozott, míg egy északi képviselő – a Demokratikus Unionista Párt részéről – csoporton kívülálló maradt. Az 1984-ben és 1989-ben megválasztott parlamentben a brit képviselők politikai csoportonkénti megoszlása nem változott.

Az 1994-es parlamentben viszont már változott a brit képviselők politikai csoporthoz tartozása. 1992-ig a brit konzervatív európai parlamenti képviselők nem voltak tagjai az Európai Néppárt parlamenti csoportjának, a pártban lévő erős euroskeptikus irányzat és a szociális kérdés eltérő felfogása miatt. Ekkor csatlakozhattak, ha nem is teljes jogú tagként a jobbközép kereszténydemokrata-konzervatív csoportosuláshoz. Így 1994-ben a brit konzervatívok már nem alkottak külön csoportot, hanem az Európai Néppárt frakciójához tartoztak Európai Néppárt-Európai Demokraták néven. A két liberális képviselő a Liberális, Demokrata, Reformista csoporthoz csatlakozott, a Skót Nemzeti Párt két képviselője pedig az Európai Radikális Szövetséghez. A Demokratikus Unionista Párt is változtatott, az újonnan alakult Függetlenek a Nemzetek Európájáért csoport tagja lett.

1999-ben az újonnan bekerült pártok közül a Zöld Párt és a Plaid Cymru a Skót Nemzeti Párttal együtt a Zöldek-Európai Szabad Szövetség politikai csoportban helyezkedtek el, a Demokratikus Unionista Párt pedig csoporton kívül maradt. A többi párt frakcióhoz tartozásában nem történt változás.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a brit Westminster típusú, többségi demokráciában, ahol a választás dönt a két kormányzati alternatíva között, nem a koalíciós tárgyalások függvénye a kormányzati többség kialakítása, nagyobb a különbség az elsődlegesnek tekintett hazai és a másodlagos európai választás között. Ez megmutatkozik az eredményekben, sokkal nagyobbak az eltérések a két választás eredményei között, megmutatkozik a választói részvételben, ami alacsonyabb, mint máshol, és a választói magatartásban is, kevesebb a taktikai, nem elsődleges pártpreferenciát kifejező szavazat. Ezen nem változtatott az 1999-ben bevezetett új, listás rendszer sem, sőt a listás rendszerben még erőteljesebben megjelennek ezek a többségi demokrácia modelljéből következő sajátosságok. Nagy kérdés, hogy a 2004-es választáson, amikor másodszor voksolnak a brit választók az új rendszerben, és félidős választás lesz, milyen tendenciák erősödnek fel, az elsődleges és másodlagos jellegű választás közötti kü-

lönbségek dominálnak továbbra is, vagy történik valamilyen változás a két típusú választás közötti viszonyban.

GYÖRGY FÁBIÁN

THE BRITISH EUROPEAN PARLIAMENTARY ELECTIONS

(Summary)

The European parliamentary election system has been integrated with difficulty to the electoral process of the United Kingdom (UK). The so called First Past The Post (FPTP) system of the elections to the House of Commons was accepted in 1978 for the elections to the European Parliament (EP), as well. The first four direct elections (1979, 1984, 1989, 1994) were held with this system. But the status of the members of the European Parliament (MEP) differs from the status of the members of the House of Commons. The character of the representation in the two parliaments is different. That is why in this case the FPTP was not a completely appropriate method for the MEP's election, because the relation of the electorate and the representatives in the two cases is not the same. Besides, the only country where the European elections were held in such a way was the UK and this fact caused some problems in the party structure of the EP. Namely the FPTP causes great distortions concerning the proportion of the votes and seats and may cause great changes in the results of two subsequent elections. Because of these problems, following the EP's resolution of 10 March 1993 and the concept of "principles common to all Member States" concerning EP elections introduced by the Treaty of Amsterdam instead of the uniform electoral procedure, the UK accepted a new system for the 1999 elections to EP. The new system is a proportional representation one with closed regional lists.

The paper deals with the main features of the British elections to the EP in comparison with the elections to the House of Commons. It examines the campaigns, the political context, the party's attitudes to the European elections and the electoral results in itself and in the light of the general elections. It examines the proportionality of the electoral results and its influence on the party system of the UK and the EP, as well. Besides, the paper deals with the electoral behaviour. The turnout is very low, the lowest in the European Union (EU). Analysing the reasons of this phenomenon, the author suggests that in the UK the second order character of the EP elections appears much stronger than in any of the other Member States of the EU.

Finally, the attempt made by the government for the increase in the electoral turnout by means of all postal voting in some regional constituencies and holding together the EP and local elections introduced by the European Parliamentary and Local Elections (Pilots) Act 2004, has been shown.